

УДК 94 (477)* 94(437.1/2)

Корсак Р. В.

*доктор історичних наук, доцент Ужгородського національного університету,
факультет „Туризму”, кафедра туристичної інфраструктури і сервісу,
(Україна, Ужгород), korsakr@inbox.ru*

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО (кін. XX - поч. XXI ст.)

У статті розглядається співпраця України і Чехії у науково-технічній та освітній галузі. Автор розкриває позитивні і негативні тенденції цієї сфери двостороннього співробітництва. Дослідження теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. У науковому доробку віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо.

Ключові слова: Чеська Республіка, Україна, освіта, НАН України, АН ЧР, науково-технічна співпраця.

Korsak R.V.

*doktor of historical sciences, professor, Uzhgorod National University, faculty of "Tourism",
department of tourism infrastructure and services,
(Ukraine, Uzhgorod), korsakr@inbox.ru*

UKRAINIAN-CZECH SCIENTIFIC AND TECHNICAL COOPERATION (XX-XXI century)

The article deals with cooperation between Ukraine and the Czech Republic in science, technology and education industry. The author reveals the positive and negative trends in this area of bilateral cooperation. A study was made possible through the use of scientific methods of knowledge: analysis, synthesis, systematization, generalization, concrete, historical and dialectical method. In the preferred scientific heritage historical research methods: historical and genetic, historical, comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more.

Key words: Czech Republic, Ukraine, Education, National Academy of Sciences of Ukraine, Academy of Sciences of the Czech Republic, science and technical cooperation.

Корсак Р. В.

доктор исторических наук, доцент Ужгородского национального университета, факультет "Туризма", кафедра туристической инфраструктуры и сервиса, (Украина, Ужгород), korsakr@inbox.ru

УКРАИНСКО-ЧЕШСКОЕ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО (кон. XX - нач. XXI в.)

В статье рассматривается сотрудничество Украины и Чехии в научно-технической и образовательной сфере. Автор раскрывает положительные и отрицательные тенденции двустороннего сотрудничества. Исследование темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа, синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В научном наследии отдано предпочтение историческим методам: историко-генетическому, историко-сравнительному, историко-синтетическому, историко-диахронному, эмпирическому анализу и тому подобное.

Ключевые слова: *Чехия, Украина, образование, НАН Украины, АН ЧР, научно-техническое сотрудничество.*

Необхідно відзначити, що науково-технічна співпраця та співробітництво у галузі освіти між Україною і Чеською Республікою не є предметом широкого кола спеціальних наукових досліджень у вітчизняній та у зарубіжній історіографії. Зокрема, серед праць можна виділити дослідження О. Цуп [6] та чеського автора Р. Зіка [7]. Тому у даній статті робиться подальша спроба проаналізувати українсько-чеські відносини у цій мало досліджуваній сфері.

Передумови успішної співпраці України і Чехії у сфері освіти і науки були закладені ще у 90-х роках XX ст. Виникнення двох самостійних держав пожвавило діяльність науковців Чехії щодо вивчення історії і культури України. Так, у Карловому університеті м. Праги був заснований Інститут українських студій, почала функціонувати кафедра українознавства, у 1992-1993 рр. було відкрито україністику як спеціальність на філософському факультеті Масариківського університету у м. Брно. [2, с. 8].

25-26 квітня 1995 р. відбувся перший офіційний візит Президента України Л. Кучми до Чехії. Під час візиту було підписано Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною і Чеською Республікою, що складався із 24 статей. Відповідно до Договору розвиток українсько-чеського співробітництва відбувався не тільки у політичній і економічній, але і в освітній та науково-технічній сферах. Зокрема, передбачалося створити належні умови для ефективного співробітництва в галузі фундаментальних та прикладних наук, передової техніки і технології, підтримувати прямі зв'язки та ініціативи вчених, дослідників, науково-дослідних інститутів, установ національних Академій та науково-виробничих об'єднань. [1, с. 305].

У ході візиту чеського Президента В. Гавела до України 2 липня 1997 р. було підписано 8 угод між урядами та міністерствами України і ЧР, включаючи угоду між Міністерством освіти України та Міністерством освіти, молоді і спорту ЧР про співробітництво у галузі освіти і науки на 1997-1998 рр. З цієї нагоди В. Гавел відвідав Київський національний університет ім. Т. Шевченка, де йому було присвоєно звання Почесного доктора [3, с. 75].

На початку ХХІ ст. нормативно-правову базу співпраці України і Чехії у сфері освіти і науки складають наступні договори:

1. Угода про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Академією наук ЧР (підписана у 2000 році);

2. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти, молоді та спорту Чеської Республіки про співробітництва в галузі освіти і науки на 2012-2015 рр. (підписана 19.12.2011 року);

3. Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури України та Міністерством культури Чеської Республіки (підписана 19.12.2011 року) [4].

На основі зазначених документів у продовж першого десятиліття відбувалася достатньо успішна інтенсифікація науково-технічної співпраці. Зокрема, у 2002 р. ректорат Празького технічного університету почав налагоджувати прямі зв'язки з національними технічними університетами

„Київський політехнічний інститут” та „Львівська політехніка”. Тоді ж було відновлено прямі міжвузівські зв’язки між Львівським національним університетом ім. І. Франка та університетом Ф. Й. Палацького в м. Оломоуц, а в серпні 2002 р. між ними було проведено обмін студентами для проходження практики і стажування. Крім того, інститут зовнішньої політики ЧР прийняв групу українських студентів, які фахово вивчали чеську мову. Водночас було відновлено роботу Асоціації українців ЧР, а товариство українських жінок ЧР подарувало Празькому (Карловому) університету портрет видатного українського вченого І. Горбачевського, який тривалий час працював у цьому університеті, а у 1902-1903 рр. був його ректором. Українські наукові заклади також надали чеській стороні суттєву допомогу в організації та проведенні у червні 2002 р. у (м. Прага) міжнародної наукової конференції „Дмитро Чижевський: особистість і творчість”, присвяченій відомому українському славісту [3, с. 120].

Напередодні вступу до Європейського Союзу, 30 жовтня 2003 р. в односторонньому порядку Чехія денонсувала Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом ЧР про торгово-економічні відносини та науково-технічне співробітництво від 17.03.1994 р. Не зважаючи на те, що згаданий документ діяв близько 10-ти років, у сфері науково-технічного співробітництва використовувались далеко не всі можливості. Поряд з цим, центральною подією 2003 р. був грудневий візит Міністра освіти України до Чехії та його переговори з Міністром освіти, молоді і спорту ЧР. У ході переговорів було досягнуто домовленостей про взаємодію сторін в галузі освіти, в обміні досвідом її реформування, в обміні студентами, у взаємному визнанні дипломів про вищу освіту та підписано Угоду про співробітництво в галузі освіти і науки на період до 2006 р. Також у 2003 р. було налагоджено обмінні практики чеських студентів-українців з Університету ім. Т.Г. Масарика (м. Брно) і університету ім. Ф.Й. Палацького (м. Оломоуц) до Київського і Львівського національних університетів, а українських студентів-богемістів до названих чеських університетів. Стажування у Празькій державній торговій академії у

березні-квітні 2003 р. проходила група студентів-економістів Львівського національного університету ім. І. Я. Франка. У свою чергу українська сторона надала підтримку чеському фонду Й. Главки для поїздки до Чернівецького національного університету, головний корпус якого побудовано за проектом чеського архітектора Й. Главки. Крім того, у 2003 р. почали налагоджуватись зв'язки між Київським державним інститутом театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого і кафедрою театрознавства Львівського національного університету з одного боку та Академією музичних мистецтв ЧР – з другого, між Полтавським національним технічним університетом і Технічним університетом м. Ліберець і т. ін. [3, с. 130].

Крім зазначеного, діє ще низка прямих угод про співробітництво між вищими навчальними закладами України та ЧР, серед яких: Чеський сільськогосподарський університет (м. Прага) – Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, Чеський сільськогосподарський університет (м. Прага) – Національний аграрний університет (м. Київ), Технічний університет (м. Ліберець) – Київський державний університет технологій і дизайну, Технічний університет (м. Ліберець) – Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка, Університет ім. Т. Г. Масарика (м. Брно) – Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Університет ім. Ф. Й. Палацького (м. Оломоуц) – Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Вища технічна школа (м. Брно) – Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”, Вища технічна школа (м. Брно) – Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (м. Луганськ), Карлів університет (м. Прага) – Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Карлів університет (м. Прага) – Тернопільський державний медичний університет імені І. Горбачевського, Карлів університет (м. Прага) – Національний університет ім. Ю. Федьковича (м. Чернівці), Остравський університет – Львівський національний університет ім. І. Франка, Менделівський сільськогосподарський та лісотехнічний університет (м. Брно) – Український державний лісотехнічний університет (м. Львів), Карлів

університет (м. Прага) – Ужгородський національний університет (м. Ужгород), Західно-Чеський університет (м. Пльзень) – Ужгородський національний університет (м. Ужгород) [4].

Співробітництво між Національною академією наук України та організаціями Чеської Республіки здійснюється у рамках Угоди про наукове і науково-технічне співробітництво між Національною академією наук України (НАН України) і Академією наук Чеської Республіки (АН ЧР), підписаної в 2000 р., а також шляхом безпосереднього співробітництва установ НАН України з Академією наук ЧР. Зазначена угода передбачає поглиблення наукового співробітництва в усіх напрямках, які представлені в академіях-партнерах, виконання спільних проектів і наукових досліджень, обмін вченими і науковою інформацією. Зокрема, установи НАН України протягом 2014 року продовжували виконувати 22 проекти за участю 18 інститутів НАН України, затверджених на 2014-2016 рр. З них 52 % – в галузі фізико-технічних і математичних наук, 43 % – хімічних і біологічних наук та 5 % – суспільних і гуманітарних наук. З метою оновлення плану співробітництва між НАН України та АН ЧР розпорядженням Президії НАН було затверджено узгоджений з АН ЧР перелік проектів, відібраних за результатами спільного конкурсу НАН України та АН ЧР на 2014-2016 рр. та вирішено здійснити обмін науковцями у межах квоти без валютного еквівалентного обміну, які беруть участь у затверджених проектах на 2014-2016 рр. Так, науковці Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна беруть участь в таких проектах: „Дослідження динаміки вихорів в надпровідниках із застосуванням інфрачервоної спектроскопії і акустоелектричних ефектів”, „Діелектричні властивості рідкого гелію” та „Модифікація структури ДНК/РНК, що адсорбована на вуглецевих нанотрубках або окислах графену, за допомогою малих лігандів”. Науковці інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка беруть участь у спільному з Інститутом термомеханіки АН ЧР проекті „Експериментальне дослідження нестационарних полів обтікання навколо крилового профілю, що здійснює аеропружні коливання”. Науковці Інституту

металофізики ім. Г. В. Курдюмова у проекті „Розробка фізичних основ інженерної версії локального підходу до руйнування”, вчені Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна – у спільному проекті „Використання програми тривимірного моделювання методом тонкого шару для геоелектричних досліджень на території України”. Науковці Інституту радіофізики та електроніки ім. А. Я. Усікова у спільному з Інститутом фотоніки та електроніки АН ЧР проекті „Оптичні резонанси у багатоелементних плазмонних структурах для наносенсорів: електродинамічне моделювання та експериментальне дослідження”, а вчені Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна – у спільному проекті з Інститутом макромолекулярної хімії АН ЧР „Дія магнітних неорганічно-полімерних нанокомпозитів на окислення ліпідів і білків, оксидативний стрес та його корекція аналогом вітаміну Е” [5].

У 2015 р. вищезгадана Чеська асоціація українців провела низку наукових заходів: кілька дискусій про Україну, лекцію, присвячену С. Бандері та ін. Починаючи з вересня 2014 р. відбулося п'ять засідань Українського дискусійного клубу (УДК) – новоствореного неформального об'єднання, в яке входять чеські й українські науковці-політологи та журналісти. За цей час гостями клубу, в якому регулярно брали участь дипломати Посольства, стали головний редактор «Українського журналу», який працював у зоні АТО Петро Андрусечко; експерт з довготермінових стратегій Євген Глібовицький; політолог, експерт з ультраправих рухів Антон Шеховцов, відомий кримський журналіст Павло Казарін, донецький журналіст Денис Казанський; аналітик, громадський активіст, учасник Майдану, з серпня ц.р. – командир 12 батальйону територіальної оборони МО України в зоні АТО в Луганській області Володимир Кухар [4].

Отже, співпраця України з Чехією у сфері освіти і науки на початку ХХІ століття інтенсивно розвивається. Цьому сприяє двостороння нормативно-правова база українсько-чеського міждержавного співробітництва, наявність укладених угод між українськими і чеськими університетами, студентські і

викладацькі контакти, а також існування значної кількості спільних наукових проектів між академічними установами України і Чеської Республіки.

Список використаних джерел

1. Віднянський С. В., Мельникова І.М., Мартинов А.Ю., Горенко О.М., Нікіфорук Д.І. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003). – К.: Генеза, 2004. – 614 с. 18, 305
2. Затовканюк В. В Масариковому університеті відкрито україністику // Пороги (Прага). – 1995. – № 1. – С.8
3. Корсак Р. В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991 –2005 рр. [Текст] . – Ужгород : Гражда, 2007. – 208 с. 75.
4. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Чехією. Інформаційна довідка // Посольство України в ЧР [Електронний ресурс]: <http://czechia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-czechia/culture>.
5. Науково-технічне співробітництво між Україною та Чехією. Інформаційна довідка // Посольство України в ЧР [Електронний ресурс]: <http://czechia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-czechia/science>
6. О. Цуп. Співробітництво України й Чеської Республіки у сфері науки та технологій / О. Цуп // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: : Історія, міжнародні відносини. - 2012. - Вип. 10. - С. 196-201.
7. Zika R. Vědecká spolupráce s Ukrajinou [Text] / Robert Zika, Daniel Horák, Jiří Hošek // Akademický bulletin. – № 7–8. – 2012. – S. 14–15.

References

1. Vidnyans'kyi S. V., Mel'nykova I.M., Martynov A.Yu., Horenko O.M., Nikiforuk D.I. Zovnishnya polityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi. Anotovana istorychna khronika mizhnarodnykh vidnosyn (1991-2003). – K.: Heneza, 2004. – 614 s. 18, 305
2. Zatovkanyuk V. V Masarykovomu universyteti vidkryto ukrajinistyku // Porohy (Praha). – 1995. – # 1. – S.8
3. Korsak R. V. Ukrayins'ko-ches'ke mizhderzhavne spivrobitnytstvo v 1991 –2005 rr. [Tekst] . – Uzhhorod : Hrazhda, 2007. – 208 s. 75.
4. Kul'turno-humanitarne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoyu ta Chekhiyeyu. Informatsiyina dovidka // Posol'stvo Ukrainy v ChR [Elektronnyy resurs]: <http://tszechia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tszechia/tsulture>.

5. Naukovo-tekhnichne spivrobitnytstvo mizh Ukrayinoyu ta Chekhiyeyu. Informatsiyna dovidka // Posol'stvo Ukrayiny v ChR [Elektronnyy resurs]: <http://tszechia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tszechia/stsientse>
6. O. Tsup. Spivrobitnytstvo Ukrayiny y Ches'koyi Respubliky u sferi nauky ta tekhnolohiy / O. Tsup // Ukrayina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats'. Seriya: : Istoriya, mizhnarodni vidnosyny. - 2012. - Vyp. 10. - S. 196-201.
7. Zika R. Vědetská spolupráťse s Ukrajinou [Text] / Robert Zika, Daniel Horák, Jiří Hošek // Akademický bulletin. – # 7–8. – 2012. – S. 14–15.